

Lina Mickutė
Birutė Bikelytė

Illustruota

Ilustruota
Žemaitės

gyvenimo ir kūrybos istorija

ŽYMANTIENĖ

→ ŽEMAITĖ

*Skiriu savo dukrai Elžbietai Marcelei,
kuri gimė kartu su šia knyga*

Lina Mickutė

Iliustruota
Žemaitės
gyvenimo ir kūrybos
istorija

Dailininkė
Birutė Bikelytė

Turínys

<i>1 skyrius.</i> Vaikystė	4
<i>2 skyrius.</i> Mokslo ir gyvenimas dvare	11
<i>3 skyrius.</i> Šeimos sukūrimas	17
<i>4 skyrius.</i> Ūkininkės dalia	22
<i>5 skyrius.</i> Kūryba ir visuomeninė veikla	32
Visuomeninė veikla	43
Gyvenimas ir veikla Vilniuje	50
<i>6 skyrius.</i> Kelionė į Niujorką	55
<i>7 skyrius.</i> Paskutinė žiema	65
<i>Chronologija</i>	71

Ižanga

Apie Žemaitę pirmą kartą susimąčiau dar vaikystėje paėmusi popierinį litą į rankas. Labai nustebau pamačiusi moterį, nes ant visų kitų banknotų buvo tik vyrai. Kartu šiek tiek nusivyliau, kad ir ta vienintelė atrodo kaip bobutė, o ne princesė Diana. Tuo metu dar nežinojau, kad šita skarota močiutė visą gyvenimą sunkiai dirbo, šešis vaikus užaugino ir tik tada sau leido rašytoja tapti.

Kai parašiau knygas apie Vydūną, Vaižgantą ir Žygimantą Augustą, manęs klausdavo, o apie ką bus kita, gal apie moterį? Pasidomėkit Žemaitę, pasiūlė mano redaktorė Dalia.

Taip šiandien aš grįžau prie Žemaitės gyvenimo istorijos jau pati būdama dviejų vaikų mama ir rašytoja, žavėdamasi šios moters drąsa ir įvairiapusiškumu.

Julija savo kūryba ne tik stojo greta to meto žymiausių lietuvių autorių, bet nepamiršo rūpintis ir likimo nuskriaustaisiais. Net į Niujorką karo pabėgėliams lėšų išvyko rinkti.

Rašydama apie įkvepiančią, bet nepelnytai primirštą vieną pirmųjų lietuvių rašytojų moterų Žemaitę, svarbiausių ir įdomiausių, taip pat negirdėtų faktų ieškojau jos gyvenimą ir kūrybą nagrinėjusių autorių (Kazio Umbraso, Adolfo Sprindžio, Aldonos Ruseckaitės ir Viktorijos Daujotytės) kūrinuose ir jos pačios „Autobiografijoje“.

Su knygos dailininke Birute Bike-lyte, kuriai labai artimos Žemaitės kovos už moterų teises idėjos, linkėdamos įsikvėpti gyvenimo skrydžiui, kviečiame leistis į pažintį su mums jau šiek tiek pažįstama Julija Žymaniene-Žemaitę.

VaiKystė

1845 m.

Mamaitė nuvažiavo toli toli. Onelė pasiliko viena. Čiurinėjo, bėginėjo po kiemelį su vaikais. Dabar jau sušalo. Išalko ir miegelio panorėjo.

– Mamaite! Mamaite! sugrįžk, sugrįžk greičiau prie savo dukrelės! Onelė verkia, Onelė liūdi!

Kažin kas pabrazdėjo, parvažiavo, tai – mamaitė pagrižo. Mamaitė tuojau paėmė Onelę ant rankų, apkabino, pabučiavo, įnešė į vidų, davė šilto pienelio ir pyragėlio. Paskui nuprausė burnelę ir rankeles, paguldė į lovėlę, apsiautė, apklojo. Laiminga, linksma Onelė: prie savo mamaitės prisiglaudė ir užmigo.

Žemaitė,

Rinkinėlis vaikams, 1. Mamaitė

ANGLŲ CHEMIKAS
MAIKLAS FARADĖJUS
ATRANDA MAGNETINIO
LAUKO ĮTAKĄ POLIARIZUOTAI
ŠVIESAI – FARADĖJAUS DĖSNIS.

EUROPOJE POPULIARĖJA
NACIONALIZMO IDĖJOS –
„LAISVAS ŽMOGUS
LAISVOJE TAUTOJE!“

PO ATR* PADALIJIMŲ PRIE
RUSIJOS IMPERIJOS
PRIJUNGTOS LDK ŽEMĖS
(BE UŽNEMUNĖS) NEOFICIALIAI
PRADEDAMOS VADINTI
ŠIAURĖS VAKARŲ KRAŠTU.

BUKANTĖS DVARELYJE,
PASAULY ATEINA
JULIJA BENIUŠEVIČIŪTĖ –
RAŠYTOJA ŽEMAITĖ.

*Abiejų Tautų Respublika (ATR) – jungtinė Lenkijos karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybė, sukurta po Liublino unijos 1569 m. ir gyvavusi iki III ATR padalijimo 1795 m.

Šiltą 1845 m. gegužės 31-ąją mediniame Bukantės dvarelyje urėdui* Antanui ir ekonomei Julijanai gimsta trečioji dukrelė Julija. Nauja sesute džiaugiasi vyresnėlės, Emilija ir Petronėlė. Antanas ir Julijana labai didžiujosi savo bajoriška kilme ir nuo mažens visas mergaites moko lenkiškai: mama – kalbėti ir skaityti, o tėtis – rašyti marmurinėje lentelėje, nes mama nemoka.

0-12 metų

*Dvaro miškų prižiūrėtojas.

**Ponui priklausantys ir neatlygintinai jam dirbantys valstiečiai.

Julijai, auginamai nusigyvenusių bajorų, kurių butis artimesnė valstiečiams nei didikams, nuo mažumos gaila baudžiauninkų*, ir nors mama su tėčiu neleidžia, ji dažnai žaidžia su jų vaikais.

Būsimai rašytojai su seserimis vos ūgtelėjusioms tenka padėti tėvams Bukantės dvaro ūkio darbuose. Jos gano ir lesina paukščius, o paaugusios – karves melžia, sūrius spaudžia. Žiemą, vakarais ir rytais, mama su mergaitėmis verpia giedodamos giesmes.

Pamaldieji bajorai namuose moko savo atžalas atsiklaupus rytą ir vakarą balsu melstis. Kai Jultytė pramoksta, jai leidžia patyliukais. Mergaitė įsigudrina žiemomis po tėčio kailiniais paklūpoti, kol jaunesnioji sesuo Juzefa balsu maldą sukalba, o vasaromis persižegnojusi kieme po klevu „pasimelsti“. Kartą ji vos nuo rykštės išsisuka, kai susiginčijusi su jaunele Juze ją Judu išvadina. Išgirdęs urėdas išbara už prasivardžiavimą ir liepia triskart sukalbėti „Sveika, Marija“.

*Į baudžiąvą patekę valstiečiai.

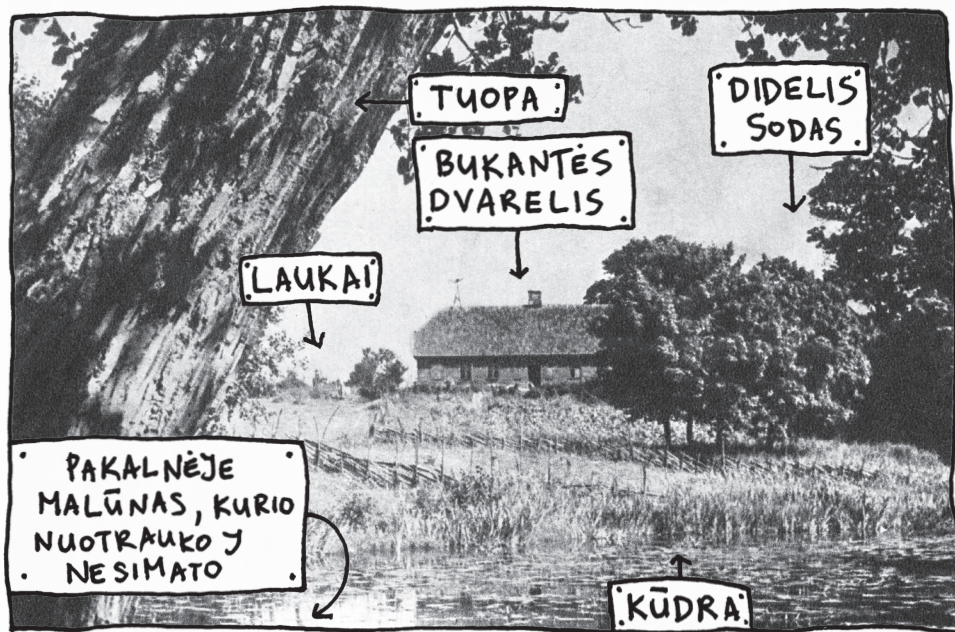
Nesvarbu, lyja ar sniega, kiekvieną sekmadienį ir per šventes šeima važiuoja į bažnyčią. Visos keturios dukros vienu kartu netelpa, tai keliauja pakaitomis, vieną sekmadienį Emilija su Juzefa, kitą – Petronėlė ir Julija.

Pas tą patį seną kunigėlį septynerių metų Julija eina pirmą kartą išpažinties. Išklausęs mergaitę liepia muštis į krūtinę ir gailėtis. Ji taip ir padaro, o pasilenkusi po dvasininko krėslu pamato duobelę, labai tinkamą riešutams gliaudyti. Kai namuose pasakoja, visi ima juoktis, tėvo nėra, tai mama vėl barą dukrą:

– Kas čia tavo per išpažintis? Kai reikia už nuodėmes gailėtis, tu apie riešutų gliudymą galvoji? Nuodėmė taip elgtis, pragare atsidursi savo kaltes šitaip išpirkdama...

Vasaromis į Bukantės dvarelį atvažiuoja grafiukai pasivaikščioti. Juos lydi mokytoja prancūzaitė. Su ja ir tarpusavy jie prancūziškai kalbasi. Julija nieko nesupranta. Kažkas jai paaiškina, kad ponai specialiai šneka kita kalba, kad muzikai nesuprastų. Mergaitė svajoja, kaip ji į Prancūziją važiuos ir ponų vaikus žemaitiškai mokins, kad jų žmonės nesuprastų, o grįžusi lažininkus – prancūziškai, kad ponus suprastų.

Kartą, kai mama susirgo, aplink jos lovą tėčio sesuo, teta Barbora, suklupdo Juliją su sesėmis ir gąsdina, kad melstųsi, nes numirs mama ir parves tėvas pamotė, o toji jas skriaus.

Vieną vakarą tėvas gauna laišką su netikėta žinia, kad mirė jo vyriausias brolis Stanislovas. Nuliūdęs išsiruošia į laidotuves. Po kelių dienų grįžęs pasakoja apie iškilmingą atsisveikinimą su turtinguoju broliu, pamini, kad jo žmona, dėdienė Albertina,

žadėjo aplankyti. Visos sužino, kad brolio šeimoje penkios dukterys, o vyriausia baigė pensioną Vilniuje, moka kalbėti vokiškai ir prancūziškai, skambinti pianinu, o dabar visko savo jaunesnes seseris moko. Julija net į orą pašoka sužinojusi, kad turi pusseserę, kuri moka kalbėti kaip grafaite.

Nesulaukusi dėdienės, šeima išsiruošia į Šėmų dvarą jos aplankyti. Kaip ir į bažnyčią, taip ir į kelionę tik dvi dukras galėdami įsisodinti, pas tetą ima vidurinėles, Petronėlę ir vienuolikmetę Juliją, vyriausią Emiliją palieka ūkio ir mažylės Juzės prižiūrėti. Prikepa pyragų, pripjauna viščiukų, prisideda visą skrynutę sūrių, sviesto, duonos, kitą skrynutę – rūbų, nes kelionė netrumpa.

Pas tetą pilni namai svečių: ponai, ponios, jų vaikai. Šeimininkė visus išbučiuoja, su savo mergaitėmis supažindina, liepia pasibučiuoti ir prie stalo pasodina. Julija rauko nosį prie neįprastų patiekalų ir padėjusi šaukštą nueina šalin. Vyriausio-

ji pusseserė Poliusia apsikabina ir sako, kad nemandagu pakilti, kol kiti nebaigė valgyti, o Julija atkerta, kad namie, kas baigia, tas ir eina sau nuo stalo.

Julija ir Petronėlė skuba su kitais vaikais į sodą žaisti, bet sunku, kliudo mergaitėms per ilgi, „ant išaugimo“ pasiūti sijonai, kitoms bepigu su trumpais. Labiau už viską mėgstanti skaityti ir jau mintinai išmokusi namie turimas maldaknyges, būsimos

ji rašytoja susižavi gausybe knygų pas dėdienę Albertiną. Stebėdamasi klausia jaunesnės pusseserės, ar jos viską perskaito, Anetka sako, kad neturi tam laiko: žiemą – pamokos, o vasarą – atostogos. Išgirdusi, kaip pusseserė vos paskiemenuoja, Julija pamano, kad dėl to, jog žiemomis neskaito, nes ji pati žodžius kaip žirnius beria.

Dėdienė pažada rudenį Jultę mokyti priimti. Namuose teta Barbora bando temdyti mergaitės džiaugsmą, gąsdina, kaip sunku bus, bet ji su mama jau planuoja, kokius drabužius reikia įsitaisyti iki rudens.

Dėdienė Albertina tesi žodį ir kitą rudenį mergaitė jau sėdi vežime vėl su dviem skryniom, vienoj – gėrybės, kitoj – rūbai. Išvažiuojant į Šėmų dvarą teta Barbora verkdamą apsikabina, Julija nesupranta, ko čia liūdėti, ji visa išpuošta mokyti važiuoja.

Knygoje „Iliustruota Žemaitės gyvenimo ir kūrybos istorija“ teksto autorė Lina Mickutė su dailininke Birute Bikelyte pasakoja apie vienos pirmųjų žymių moterų lietuvių rašytojų – Žemaitės, t. y. Julijos Beniuševičiūtės-Žymantienės (1845–1921), gyvenimą ir kūrybą.

Nuo mažens silpnesnius užjaučianti bajoriškos kilmės mergaitė vėliau išteka už švelnumo net vaikystėje nepatyrusio buvusio baudžiauninko. Dėl šio pasirinkimo apsiskaičiusiai merginai tenka gyvenimą dvare iškeisti į gyvenimą ūkyje. Nelengvą bežemių valstiečių buitį apsunkina sparčiai gausėjanti šeima. Tik ūgtelėjus vaikams Julijai dienos pradeda šviesėti. Kaimyno Povilo Višinskio supažindinta su draudžiama lietuviška spauda ir paskaitinta, įsidrąsina pati rašyti žemaitiškai. Pirmas literatūrinis bandymas patvirtintas Jono Jablonskio ir kitų inteligentų, jie ir pakrikštija „bobelę iš sodžiaus“ Žemaitė. Rašytoja nepagražindama atskleidžia to meto valstiečių moterų padėtį šeimoje ir visuomenėje, kovoja už moterų teises, net patenka į Lukiškių kalėjimą už straipsnį, sukritikavusį carinę valdžią, o sulaukusi 70-ies dar išvyksta į JAV, kur surenka lėšų lietuvių karo pabėgėliams.

KNYGA SKIRTA VISIEMS

① VAIKAMS, KURIEMS ĮDOMIOS
ĮKVEPIANČIŲ ASMENYBIŲ ISTORIJS.

② TĖVELIAMS, KURIE MAŽAI ŽINO
APIE PAČIOS RAŠYTOJOS GYVENIMĄ,
MARGESNĮ NEI JOS RAŠTAI.

③ VISIEMS, KURIEMS ŽEMAITĖ TĖRA
TIK KĄŽKĄ PARAŠIUSI BOBUTĖ
SU SKARELE.

ISBN 978-609-8288-15-5

9 786098 288155 >